

POSTAWY SAMBURU WOBEC *CONSERVANCIES* W PERSPEKTYWIE BILANSU KORZYŚCI I STRAT

Tomasz Kępski, Justyna Adamus, Mirosław Mika

Samburu's view on conservancies in the perspective of the benefits and losses

Abstract: The article discusses the issue of attitudes of the Samburu ethnic group towards 'conservancies' as the form of nature protection. The exploratory interviews (n = 12) were conducted among representatives of the Samburu community in northern Kenya. The aim of the research was to identify how Samburu perceive conservancies, considering current and expected consequences resulting from the development of this conservation form. The results show that the members of the Samburu community recognize the value of conservancies mainly through the economic benefits (gainful employment), as well as nature protection which is consistent with their religious values system (animism). However, the development of conservancies implying regulated access to natural resources (pasturelands) is seen as the real threat to their traditional pastoral culture. The attitudes of the local communities manifest a lack of trust in the management entities of the conservancies in the context of growing tensions between tribes over access to pasturelands. Consequently, prolonged droughts (climate change) may lead to a radical decrease in support for the idea of nature protection among members of the Samburu tribal elders.

Keywords: nature conservation, conservancies, tribal culture, Samburu, Kenya

Zarys treści: Artykuł podejmuje zagadnienie postaw przedstawicieli grupy etnicznej Samburu wobec obszarowej formy ochrony przyrody w postaci *conservancy*. Przeprowadzono n = 12 wywiadów eksploracyjnych z przedstawicielami tejże społeczności w północnej Kenii. Celem

badania było rozpoznanie sposobu, w jaki ludność Samburu postrzega *conservancies*, biorąc pod uwagę rzeczywiste i oczekiwane konsekwencje wynikające z rozwoju tej formy ochronnej. Wyniki badań wskazują, że społeczność Samburu dostrzega wartość *conservancies* głównie przez pryzmat korzyści ekonomicznych (praca zarobkowa), a także ochrony przyrody, która jest zgodna z ich systemem wartości religijnych (animizm). Rozwój *conservancies* i związana z tym regulacja w dostępie do zasobów przyrody (pastwiska) są jednak postrzegane jako realne zagrożenia dla ich kultury pasterskiej. Nadto postawy lokalnych społeczności są nacechowane brakiem zaufania do podmiotów zarządzających *conservancies*, co w kontekście narastających napięć pomiędzy plemionami pasterskimi wokół dostępu do pastwisk, m.in. za sprawą przedłużających się susz (zmiany klimatyczne), może doprowadzić do radykalnego obniżenia poparcia dla idei ochrony przyrody wśród członków starszyzny plemiennej Samburu.

Słowa kluczowe: ochrona przyrody, *conservancies*, kultura plemienna, Samburu, Kenia

Problematyka badawcza

Zagadnienie społecznych postaw wobec środowiska przyrodniczego oraz jego ochrony jest przedmiotem szerokiej i wieloletniej dyskusji naukowej (Bøhlerengen, Wium 2022; Okereke i in. 2018; Li i in. 2019; Sinthumule 2021). W świetle narastającej globalnie antropopresji oraz ujawniających się skutków zmian klimatycznych kwestia ta nabiera szczególnego znaczenia w tych regionach świata, w których życie codzienne i gospodarowanie tradycyjnych społeczności plemiennych jest ściśle związane z przyrodą. Istnieje przekonanie, że pozytywny stosunek tych społeczności do ochrony przyrody, a szczególnie jej obszarowych form, ma kluczowe znaczenie dla zachowania światowego dziedzictwa przyrodniczego (Gebo i in. 2021), bowiem tereny użytkowane przez ludność tubylczą stanowią ok. 22% powierzchni Ziemi i obejmują aż 80% jej różnorodności biologicznej (Sobrevila 2008).

Wyniki dotychczasowych badań wskazują, że postawy społeczności lokalnych wobec obszarowych form ochrony przyrody są kształtowane zarówno przez czynniki wynikające z uwarunkowań miejscowych, m.in. lokalizacyjnych, społeczno-kulturowych, jak i z otoczenia zewnętrznego – polityczno-gospodarczego, w jakim funkcjonują krajowe systemy ochrony przyrody (Mika, Zawilińska, Pawlusiński 2015; Mika i in. 2019). Stosunek mieszkańców jest warunkowany postrzeganiem bilansu korzyści i strat wynikających z obecności określonych form ochronnych w środowisku ich życia (Gebo i in. 2021; Lepp, Holland 2006; Megaze i in. 2017; Vodouhé i in. 2010). Wśród korzyści wymienia się m.in. rozwój turystyki i jego społeczno-ekonomiczne implikacje oraz jakość życia związaną z bliskością przyrody. Ważną rolę w tym procesie odgrywa relacja z podmiotem zarządzającym danym obszarem chronionym oraz postrzeganie jego zaangażowania na rzecz rozwoju lokalnej społeczności, np. jego roli jako pracodawcy, kontrahenta (Mika, Zawilińska, Pawlusiński 2015; Zawilińska 2016).

W warunkach afrykańskich na postawy ludności miejscowej wobec ochrony przyrody oddziałują dodatkowo różne kwestie szczegółowe wynikające ze specyfiki uwarunkowań społeczno-kulturowych i politycznych, w jakich są powoływane i funkcjonują obszarowe formy ochronne (Infeld, Namara 2001; Ocholla i in. 2013). Z prawnym ustanawianiem obszarowych form ochrony przyrody wiążą się ograniczenia dla lokalnych społeczności w korzystaniu z zasobów naturalnych (Okech 2010; Ykhanbai i in. 2014), co nieuchronnie rodzi napięcia i konflikty społeczne, głównie na terenach z tradycyjną gospodarką pasterską (Butt i in. 2009; Pellis i in. 2008) oraz na obszarach dyspersji osadniczej wokół dynamicznie rozwijających się aglomeracji (Adamus, Kępski, Mika 2018; Kassilly i in. 2008; Okech 2010). Szczególnie „wrażliwą” sferą relacji pomiędzy ludnością a ochroną przyrody w Afryce jest kwestia zaufania do podmiotów zarządzających obszarami chronionymi (Alexander 2000; Infeld, Namara 2001; Holmes, 2003; McClanahan i in. 2005; Ormsby, Kaplin 2005), m.in. z uwagi na niechęć wobec oddawania na cele ochronne terenów plemiennych należących do przodków (Brockington, Igoe 2006; Sobrevila 2008; Ykhanbai i in. 2014). Ograniczone zaufanie do podmiotów zarządzających różnymi formami chronionymi potęguje także brak możliwości aktywnego udziału społeczności lokalnych w procesach decyzyjnych związanych z funkcjonowaniem tych obszarów (Oburah i in. 2021), co łączy się m.in. z niskim poziomem wykształcenia ludności oraz brakiem doświadczenia w relacjach z podmiotami instytucjonalnymi (Mika, Kępski 2018; Vodouhê i in. 2010). W spektrum bilansu korzyści i strat włącza się także rolę obszaru chronionego jako czynnika osłabiającego napięcia międzyplemienne, stabilizującego relacje społeczne i oddziałującego na bezpieczeństwo regionalne w niektórych krajach afrykańskich (Manyara, Jones 2009).

Problematyka rozwoju i funkcjonowania obszarów chronionych w Afryce jest zagadnieniem nowym i społecznie ważnym. Na terenach rolniczych kontynentu w ukształtowany przez wieki system gospodarowania oparty na delikatnej równowadze między zasobami przyrody a zaspokajaniem potrzeb człowieka wprowadza się administracyjnie różne formy ochronne, których nadrzędnym celem jest zachowanie lub odtworzenie różnorodności biologicznej. Żyjąca na tych terenach ludność reprezentująca na ogół cechy tradycyjnej społeczności plemiennej staje w obliczu faktów, będących dla niej źródłem zmian oraz wyzwań, wobec których nie może pozostawać obojętna. Na tym tle rodzi się wiele pytań, w tym o skuteczność i efektywność ochrony przyrody, zgodę i zdolność do przyjęcia ograniczeń przez lokalne społeczności, możliwość koegzystencji funkcji ochronnych przyrody, głównie dzikiej fauny, z funkcjami gospodarczymi, szczególnie pasterstwem. Nie ulega wątpliwości, że pozytywne efekty ochrony przyrody zależą od zgody miejscowej ludności na dostosowanie zakresu i sposobu jej gospodarowania do założeń ochronnych, dlatego tak ważne jest zrozumienie sposobu, w jaki idea ochrony przyrody jest przez nią

postrzegana, oraz jakie kwestie mają kluczowe znaczenie dla jej społecznego odbioru wśród przedstawicieli grup etnicznych (Weladji i in. 2003).

Cel badań

Przyjmując jako punkt odniesienia postawione wyżej pytania, zdecydowano przeprowadzić badania eksploracyjne wśród przedstawicieli plemienia Samburu w północnej Kenii, których celem było rozpoznanie głównych czynników kształtujących opinie tejże społeczności na temat rozwoju obszarowej formy ochrony przyrody, jaką jest *conservancy*¹.

Conservancy jako obszarowa forma ochrony przyrody

Conservancy stanowi jedną z 15 kategorii rodzajowych obszarowych form ochrony przyrody w Kenii (tab. 1). W 2020 r. na terenie kraju istniało 165 tego typu obszarów, których łączna powierzchnia liczyła 6,35 mln ha (11% powierzchni kraju) (*State of Conservancies Report* 2020). Poza ochroną obszarów cennych przyrodniczo (lądowych, wodnych) *conservancies* w założeniu mają pełnić również funkcje społeczne, m.in. z punktu widzenia zachowania dziedzictwa kulturowego społeczności plemiennych, zapewnienia bezpieczeństwa ludzi i zwierząt hodowlanych, oraz przyczynić się do poprawy poziomu życia lokalnych społeczności (*The Wildlife Conservation and Management Act* 2013).

Powołanie *conservancy* może nastąpić z inicjatywy wspólnoty lokalnej (*community*) lub osoby fizycznej, ich grup (np. rodzin), w tym indywidualnych właścicieli gruntów. Aby utworzyć *conservancy* niezbędna jest zgoda prawnego właściciela obszaru, który ma zostać objęty ochroną (King, Kaleo 2015). Ścieżkę powołania *conservancy* rozpoczyna seria spotkań pomiędzy podmiotem zainteresowanym jego utworzeniem a reprezentacją lokalnej grupy społecznej, którą zwyczajowo jest starszyzna plemienna (King, Kaleo 2015). Spotkania są niezbędne, aby ustalić, kto jest prawnym właścicielem ziemi, jak liczna jest ta grupa, a przede wszystkim, czy wszyscy zgadzają się na utworzenie *conservancy*. Jeśli przynajmniej jeden właściciel ziemi, na której ma powstać taka forma ochronna, nie wyrazi zgody, jej powołanie jest niemożliwe.

¹ W 2019 r. na terenie Kenii funkcjonowało 411 obszarów ochrony przyrody (UNEP 2019). Początki systemowej ochrony przyrody w Kenii wiążą się z powstaniem pierwszego parku narodowego na jej terenie – PN Nairobi (1946 r.) – decyzją Komisji ds. parków narodowych powołanej jeszcze przez rząd brytyjski w 1939 r. (Akama 1998). Przełomowym momentem dla polityki ochrony przyrody w Kenii było ustanowienie w 1985 r. ram prawnych określających sposób funkcjonowania form ochrony przyrody (*The Wildlife Conservation and Management Act* 2013).

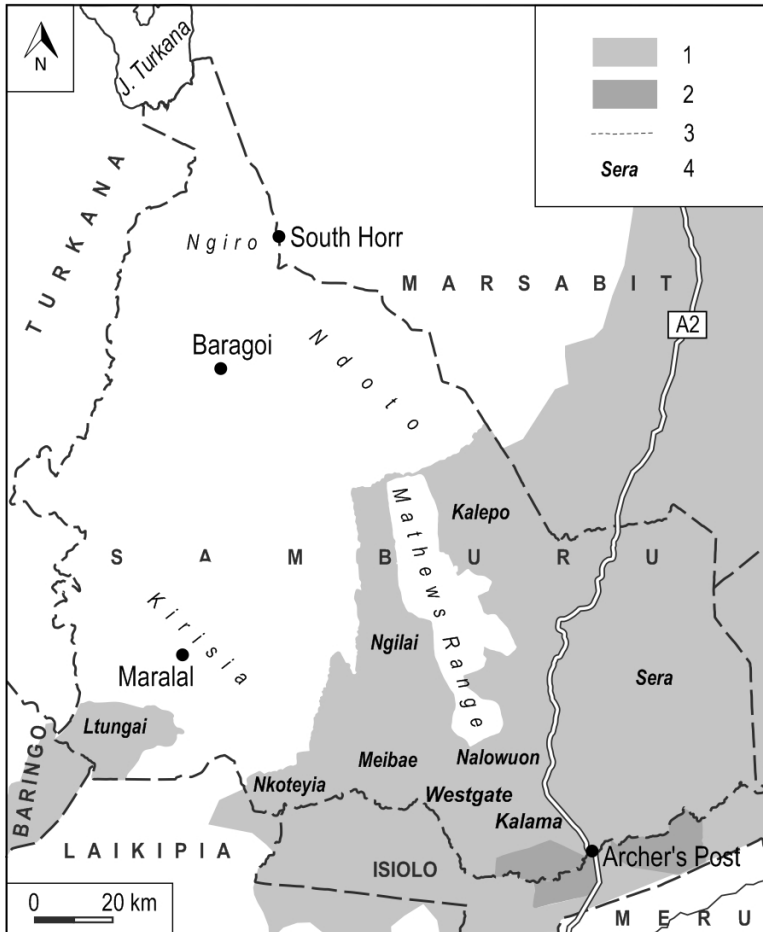
Tab. 1. *Conservancy* na tle innych obszarowych form ochrony przyrody w KeniiTable 1. *Conservancy* and other forms of protected areas in Kenya

Obszary chronione ustanowione na terenach będących w zarządzie państwa Protected areas on lands under state administration	Obszary chronione ustanowione na terenach będących w zarządzie lokalnych społeczności plemiennych lub na terenach prywatnych Protected areas on lands governed by local tribal communities or on private lands
National Park – obszar lądowy lub morski poświęcony ochronie i zachowaniu różnorodności biologicznej oraz naturalnych i powiązanych zasobów kulturowych. Zarządzany przez Kenya Wildlife Service. Marine Park – chroniony obszar morski, na którym nie dopuszcza się połowów, prac budowlanych ani żadnych ingerencji w naturalne środowisko. Zarządzany przez Kenya Wildlife Service. National Reserve – obszar uznany za szczególnie cenny przyrodniczo i kulturowo. Zarządzany przez Kenya Wildlife Service lub lokalne władze. Marine Reserve – chroniony obszar morski, na którym dopuszcza się kontrolowany połów. Zarządzany przez Kenya Wildlife Service, lokalnych rybaków we współpracy z Jednostką Zarządzania Wybrzeżem (Beach Management Unit). Wildlife Sanctuary – obszar ziemi lub wody wyznaczony w celu ochrony i zachowania jednego lub więcej określonych gatunków dzikiej przyrody. Zarządzany przez Kenya Wildlife Service lub lokalne władze. State Forest – wszystkie lasy na nieprywatnych terenach rządowych lub zakupionych przez rząd. Zarządzane przez Kenya Forest Service lub Kenya Wildlife Service. W niektórych przypadkach współodpowiedzialne jest także Lokalne Stowarzyszenie ds. Lasów (Community Forest Association). Local Authority Forest – lasy będące na ziemiach pod jurysdykcją lokalnych władz. Zarządzane przez lokalne władze, możliwie we współpracy z Lokalnym Stowarzyszeniem ds. Lasów. Sacred Forest – obszar o dużym znaczeniu religijnym dla lokalnej społeczności. Zarządzany przez Muzea Narodowe Kenii we współpracy z lokalną społecznością.	Conservancy – obszar wyznaczony przez indywidualnego właściciela ziemi, grupę właścicieli, konsorcjum lub wspólnotę do celów ochrony dzikiej przyrody. Game Ranch – obszar, na którym dzikie zwierzęta są trzymane w naturalnych warunkach na rozległych terenach, gdzie kładzie się szczególny nacisk na ochronę przyrody, turystykę i handel (hodowla zwierząt klasyfikowana jako dobro zwierząt, ale nie na szczególne przeznaczenie). Game Farm – obszar, w którym dzikie zwierzęta są hodowane w zamkniętym i kontrolowanym środowisku w celach ochrony gatunku, turystyki i handlu (hodowla zwierząt klasyfikowana jako dziko żyjąca). Private Forest – las będący własnością osoby prywatnej, konsorcjum lub instytucji. Sanctuary – prywatny odpowiednik publicznego Wildlife Sanctuary; obszar lądowy lub wodny wyznaczony w celu ochrony jednego lub więcej określonych gatunków dzikiej przyrody. Protected Wetland – grunty cenne przyrodniczo, zadeklarowane jako obszar chroniony przez Krajową Komisję ds. Ziemi (National Land Commission) i Kenya Wildlife Service w porozumieniu z prawnym właścicielem. Conservation Easement – dobrowolnie ustanowiony obszar ochrony na gruntach prywatnych w drodze umowy prawnej na uzgodniony okres i w celu ochrony dzikiej przyrody i ograniczenia działalności, która miałaby negatywny wpływ na różnorodność biologiczną i siedliska.

Źródło: *The Wildlife Conservation and Management Act* (2013).

Source: *The Wildlife Conservation and Management Act* (2013).

Na kolejnym etapie procesu składany jest wniosek o powołanie *conservancy* na poziomie regionalnym urzędu hrabstwa (*county council*), w którym uczestniczą inicjujący podmiot oraz prawny przedstawiciel danej społeczności, którym jest

Ryc. 1. Obszary chronione *conservancy* w hrabstwie Samburu (Kenia)

Fig. 1. Conservancies protected areas in Samburu County (Kenya)

Objaśnienia: 1 – tereny objęte ochroną w formie *conservancy*; 2 – rezerwat przyrody; 3 – granice hrabstw; 4 – *conservancies* leżące w obrębie hrabstwa Samburu.

Explanations: 1 – area covered by conservancies; 2 – national reserve areas; 3 – county boundaries; 4 – conservancies within Samburu County.

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

szef wioski (King, Kaleo 2015). Jeśli seria spotkań przedstawicieli urzędu hrabstwa z przedstawicielami lokalnej społeczności zakończy się wydaniem pozytywnej decyzji o utworzeniu *conservancy*, odpowiednie dokumenty składane są do krajowego organu ds. zarządzania środowiskiem, którym jest National Environment Management Authority (NEMA) (*The Wildlife Conservation and Management Act* 2013). Powołanie *conservancy* zajmuje co najmniej rok, jednak zazwyczaj proces trwa od 3 do 5 lat. Na każdym etapie procesu powoływania *conservancy* wszelkie spotkania mają charakter informacyjno-negocjacyjny.

Mimo iż ścieżka powołania takiej formy ochronnej jest ustalona prawnie, to jednak o przebiegu procesu ustanowienia konkretnego obszaru decyduje wiele czynników szczegółowych, w tym: doświadczenie podmiotu inicjującego w zakresie ochrony przyrody, rodzaj zasobów przyrody, uwarunkowania lokalne, zgoda lokalnej społeczności (*The Wildlife Conservation and Management Act* 2013).

Na terenach zamieszkiwanych przez grupę etniczną Samburu powołano jak dotąd dziewięć *conservancies* (ryc. 1). Zajmują one łącznie 966,6 tys. ha, co stanowi 48% powierzchni hrabstwa Samburu. Największa z nich – Sera Community Conservancy liczy 339,5 tys. ha. Planowane są kolejne tego typu obszary w zachodniej części hrabstwa.

Spółeczność Samburu – zarys

Plemię Samburu będące częścią niolckich ludów afrykańskich zamieszkuje równiny północnej Kenii (Ocholla i in. 2013). Liczy nieco ponad 300 tys. członków. Przeważającą część ziem Samburu pokrywają półpustynne sawanny, charakteryzujące się długotrwałymi suszami na przemian z nieprzewidywalnymi, gwałtownymi opadami (Pas 2018). Ze względu na warunki naturalne pasterskie plemię Samburu prowadzi semi-nomadyczny tryb życia, którego codzienność jest determinowana przez wędrówkę w poszukiwaniu nawodnionych pastwisk (fot. 1).

Podstawę gospodarki Samburu stanowi hodowla krów, owiec, kóz i wielbłądów (Grillo 2014). Ze względu na długotrwałe susze i znaczną odległość do jedynej stałej rzeki regionu, jaką jest Ewaso Ngiro, stada Samburu zamieszkujących północną część hrabstwa liczą coraz mniej krów, zaś coraz więcej wielbłądów, pozyskiwanych od sąsiednich plemion pustynnych – Rendile, Gabra.

Zwierzęta hodowlane są zwyczajowo środkiem wymiany wewnątrzplemiennej, wykorzystywanym np. w trakcie ceremonii zawierania małżeństw, obrzezania, obrzędów religijnych, a także przedmiotem wymiany towarowej z innymi plemionami (np. Pokot, Gabra). Są one także stosowane przez państwo jako środek wypłaty rekompensat za poniesione straty w pogłowiu zwierząt spowodowane atakami dzikich zwierząt na stada pasterskie (Ocholla i in. 2013). Społeczność Samburu cechuje silna zależność organizacji życia plemiennego od zasobów naturalnych. Do budowy

swoich domostw Samburu wykorzystują pale drzew, gałęzie oraz glinę (Bruyere, Beh, Foster 2011).

Terytorialnie ziemie należące do ludu Samburu pokrywają się z granicami administracyjnymi hrabstwa Samburu (pow. 20,2 tys. km²). W ukształtowaniu jego powierzchni wyróżnia się płaskowyż Lorroki w południowo-zachodniej części hrabstwa, a także pasma gór – Mateusza i Ndoto, które przebiegają wzdłuż jego wschodniej granicy. Hrabstwo Samburu administracyjnie dzieli się na trzy dystrykty: Samburu North, Samburu East, Samburu West. Północną część hrabstwa zamieszkuje ludność prowadząca tradycyjne życie plemienne. We wschodniej części rozwija się turystyka safari z uwagi na istnienie *conservancies* oraz jednego z najczęściej odwiedzanych rezerwatów przyrody w Kenii – Samburu National Reserve (fot. 2). W zachodniej części hrabstwa leży jego stolica – Maralal (32 tys. mieszkańców), będąca głównym ośrodkiem politycznym regionu północnej Kenii.

Metodyka badań oraz charakterystyka respondentów

Kierując się celem badań, przeprowadzono w październiku 2021 r. serię wywiadów z przedstawicielami plemienia Samburu na terenie hrabstwa Samburu w północnej Kenii. Wywiady miały charakter swobodny i eksploracyjny. Do rozmów wybrano osoby z wykształceniem co najmniej średnim oraz mające pełne rozeznanie w sprawach życia grupy etnicznej (członkowie tejże społeczności), rozumiejące zagadnienia związane z funkcjonowaniem obszarowych form ochrony przyrody w Kenii, a przede wszystkim znające postawy i opinie Samburu wobec *conservancies* oraz ich powoływania. Dobór respondentów prowadzono tak, aby osoby udzielające odpowiedzi stanowiły reprezentację społeczności plemiennej Samburu z uwagi na ogólnie niski poziom wykształcenia tejże ludności. Grupę respondentów w przedziale wiekowym między 21 a 53 lata, pochodzących ze wszystkich trzech dystryktów hrabstwa, tworzyli reprezentanci starszyny plemiennej, nauczyciele, osoby duchowne, pracownicy sektora turystyki oraz przedstawiciele lokalnych władz. Łącznie przeprowadzono 12 wywiadów (10 mężczyzn, 2 kobiety). Listę respondentów przedstawia tabela 2. Rozmowy odbyły się w języku angielskim, trwały średnio ok. 70 min. i były rejestrowane cyfrowo (za zgodą rozmówców). Zebrany materiał został opracowany zgodnie z zasadami analizy jakościowej (transkrypcja wywiadów, tłumaczenie, wybór zagadnień problemowych i ich zestawienie). Dla szczegółowej ilustracji omawianych zagadnień problemowych w tekście artykułu przytoczono wybrane wypowiedzi respondentów.

Fot. 1. Wypas krów na terenach sawannowych północnej Kenii (rejon masywu Ngiro)
(fot. M. Mika)

Photo 1. Cattle grazing in the savannah areas of northern Kenya (Ngiro Range region)
(Photo by M. Mika)

Fot. 2. Obszary chronione – rezerwat przyrody Samburu National Reserve (pierwszy plan)
oraz Kalama Community Conservancy (drugi plan) (fot. T. Kępski)

Photo. 2. Protected areas - the Samburu National Reserve (in the foreground) and the Kalama
Community Conservancy (in the background) (Photo by T. Kępski)

Tab. 2. Charakterystyka respondentów

Table 2. Respondents' characteristics

Respondent	Wiek / Age	Wykształcenie Education	Zawód wykonywany Profession	Miejsce wywiadu Place of interview
Mężczyzna	21	średnie	pracownik sektora turystyki (safari lodge)	Waso Rongai
Mężczyzna	53	średnie	szef wioski	Waso Rongai
Mężczyzna	43	wyższe (college)	dyrektor szkoły, nauczyciel	Simale
Kobieta	31	wyższe	menedżer obiektu turystycznego	Tumm
Mężczyzna	46	wyższe	proboszcz parafii rzymskokatolickiej	South Horr
Mężczyzna	32	wyższe	nauczyciel, właściciel lokalnego hotelu	Baragoi
Mężczyzna	49	wyższe (college)	menedżer hotelu	Archer`s Post
Mężczyzna	46	wyższe (college)	rolnik	Wamba
Kobieta	40	wyższe	nauczycielka	Kisima
Mężczyzna	41	b.d.	polityk, przedstawiciel departamentu hrabstwa ds. sportu	Maralal
Mężczyzna	47	wyższe	ksiądz w parafii rzymskokatolickiej	Maralal
Mężczyzna	45	wyższe (college)	właściciel biura turystycznego, przewodnik	Maralal

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

Wyniki badań

Ochrona przyrody a kultura Samburu

Samburu określają siebie jako ludzi żyjących w zgodzie z naturą. Za naruszenie jej porządku może spotkać ich kara ze strony bóstwa-stwórcy Nkai, obecnego w świętej dla nich górze Ngiro. „Natura dla Samburu jest odzwierciedleniem boskiego ducha. Samburu postrzegają naturę jako dar otrzymany od boga. Las, woda, wszystko to pochodzi od boga. [...] Tak jak teraz, w okolicy Ngiro nie ma deszczu, Samburu idą do lasu, biorą liście i się modlą. Rozmawiają z naturą. Kiedy rozmawiają z naturą,

rozmawiają z bogiem. Samburu kochają naturę. Kiedy błogosławią ludzi, zawsze używają do tego liści albo łądyg”. „Są pewne elementy kultury Samburu, które sprawiają, że Samburu dbają o naturę. Jeśli będą ścinać drzewa, zostaną za to ukarani”. „W kulturze Samburu nie wolno nawet ścinać drzewa. Nasza kultura mówi, że jeśli ktoś zacznie ścinać drzewa, będzie miał gorsze życie. Ścinanie drzew jest jak zabijanie. I to nie jest kwestia wiary. Tak po prostu jest i to wpływa na nasze życie”.

Z wypowiedzi respondentów wynika, że idea ochrony przyrody, w tym powołanie *conservancies*, jest zgodna z systemem wartości Samburu oraz z ich wierzeniami. „Myślę, że bóg kocha Samburu dlatego, że teraz, podczas długotrwałych susz, dzieją się wokół nas dobre rzeczy, takie jak powoływanie *conservancy*”. „Natura jest wszystkim. Bez niej nie byłoby nas tutaj. I dlatego powinniśmy o nią dbać i ją ochraniać. I to nie dla siebie samych, tylko dla przyszłych pokoleń”.

Za szkody wyrządzone przyrodzie na ich terenie, szczególnie jeśli chodzi o wycinanie drzew, obwiniają członków skłóconego z nimi plemienia Turkana. „Dla Samburu bardzo trudno jest ścinać drzewa. Największym wrogiem natury są ludzie Turkana. Cały węgiel drzewny, który jest tutaj sprzedawany, w tym regionie, zrobili Turkana. Nie oceniam ich negatywnie, ale mam z nimi spore doświadczenie, żyję blisko nich. Nawet tutaj wypalają drzewa. Samburu nie wytwarzają węgla drzewnego”. „Samburu bardzo uważnie podchodzą do tego, co robią. W naszej kulturze możesz jedynie sadzić drzewa, nie je ścinać”.

W trakcie rozmów respondenci podkreślali fakt braku zrozumienia wśród członków plemienia, także wśród starszyny, zagrożeń dla środowiska, w jakim żyją, spowodowanych konsekwencjami zmian klimatycznych. „Sytuacje, jakie obecnie mają miejsce, są znane tylko nam, ludziom wykształconym, którzy chodzili do szkoły. Większość Samburu nie wie nic o zmianach klimatu. My wiemy, dlaczego susze obecnie trwają tak długo, ale ludzie tego nie wiedzą. [...] Większość ludzi spędza czas w swoich domostwach, bez edukacji, nie wiedzą o zmianach klimatu. Nie wiedzą, jak reagować, bo nie wiedzą, jaka jest tego przyczyna”. „Wszystko to jest winą tego, że ludzie są niewykształceni. Nikt nigdy im nie mówił o przyszłości”.

Niektórzy respondenci posiadali szczegółową wiedzę na temat mechanizmu powoływania *conservancy* oraz roli starszyny plemiennej w tym procesie. „Na samym początku, musisz odbyć serię rozmów z lokalną społecznością. Musisz zorganizować wiele, wiele spotkań [...]. Musisz uzyskać potwierdzenie, że wszyscy z lokalnej społeczności są gotowi na *conservancy*. Reprezentanci hrabstwa pojadą i będą rozmawiać z miejscową społecznością. Zapytają ich, czy są pewni swojej decyzji, upewnią się, czy akceptują i czy potrzebują *conservancy*. Ale jeśli starszyna nie będzie cię akceptować, wówczas reprezentanci władz hrabstwa zablokują cię w dalszych działaniach”.

W wypowiedziach pojawiły się też opinie, że jeśli ochrona przyrody ma przynieść pozytywne rezultaty, to niektóre zwyczaje kulturowe Samburu muszą ulec zmianie. „Kultura Samburu musi być w pewnym stopniu ograniczona. Inaczej młodzi wojownicy będą zabijać dzikie zwierzęta”.

Conservancy – źródło korzyści i strat

Korzyści

Wszyscy respondenci dostrzegali korzyści ekonomiczne z *conservancies* dla lokalnych społeczności. Źródłem pracy jest głównie turystyka safari. Samburu są zatrudniani w roli strażników i przewodników po *conservancies* (*rangers*), pracowników obsługi w obiektach noclegowych (*safari lodge*), a także jako ich ochrona (*askari*). Sezonowo znajdują także pracę podczas organizowanych wydarzeń turystycznych (np. inscenizacje dla turystów) przy innych projektach koordynowanych przez gestorów obiektów turystycznych. Zatrudniani są mężczyźni i kobiety. „Gdy powołane zostaje *conservancy*, w pierwszej kolejności ludzie dostaną pracę. To spowoduje ich zainteresowanie, bo będą mogli otrzymywać pensję”. „Zatrudnienie to jedna z najważniejszych rzeczy, jakie robi *conservancy*. Tak jak zatrudnia strażników parku (*rangers*), pracowników hoteli. Początkowo to bardzo trudne. Ale teraz odbiór *conservancy* w tym regionie jest naprawdę dobry, bo ludzie czują najważniejszą korzyść, jaką jest turystyka”. „Kilku moich znajomych pracuje jako strażnicy. Chodzą tylko i obserwują naturę. Nowe źródło zarobkowania”. „*Conservancy* zapewnia zatrudnienie dla ludzi. Uczy ludzi, czym jest ekoturystyka. Pokazuje tym, którzy myśleli dotąd, że dzikie zwierzęta są dla nich złe, że można mieć z nich korzyść”.

W rezultacie rozwoju sektora turystycznego następuje stopniowo również rozbudowa dróg i połączeń komunikacyjnych, infrastruktury towarzyszącej, co zdaniem rozmówców ma pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy obszaru zamieszkiwanego przez Samburu. „Dzięki tej ochronie przyrody... korzyścią jest też bezpieczeństwo, komunikacja czy transport. Jest tak wiele rzeczy, które przynosi ochrona przyrody”.

Kolejna korzyść dostrzegana przez respondentów ma związek ze wsparciem finansowym, jakie otrzymują niektórzy członkowie Samburu ze strony podmiotu zarządzającego *conservancy*. Środki finansowe są przeznaczane m.in. na opłaty za edukację dzieci w wieku szkolnym, stypendia dla studentów, wsparcie budowy małych szpitali i ośrodków pomocy medycznej, budowę studni i wodopojów dla zwierząt gospodarskich. „Jeśli powoła się tu *conservancy*, przyniesie to wiele korzyści. Niektórzy znajdują pracę, inni otrzymają sponsoring. To będzie pozytywna zmiana”. „*Conservancy* naprawdę pomaga. Dzięki pieniądзом pozyskanym z *conservancy* dzieci mogą iść do szkoły, można wybudować mały szpital”. „Wiele dzieci w tym regionie chodzi do szkoły dzięki *conservancies*. Czesne za szkołę opłaca *conservancy*”. „Jest tutaj wielu ludzi, którzy są zatrudnieni, którzy są sponsorowani przez *conservancy* – szkoły, uniwersytety”.

Korzyści z istnienia *conservancies* łączono także z możliwością udziału lokalnych społeczności w procesie ich powoływania oraz z osobistym zaangażowaniem się ludzi w ich ochronę. Kwestie te zdaniem rozmówców miały znaczenie dla poprawy wiedzy ogólnej na temat ochrony przyrody oraz konieczności podejmowania takich

działań. „Oprócz zatrudnienia, są również takie korzyści jak ochrona środowiska. I bezpieczeństwo. Wcześniej było bardzo źle. Zwierząt w tym regionie również jest więcej. Niektóre zwierzęta prawie wymarły. Ale teraz, dzięki *conservancy*, zwierzęta są monitorowane, a kłusownicy są śledzeni”.

Powołanie *conservancy* postrzegane jest również jako czynnik wspomagający poprawę bezpieczeństwa w regionie. Obszary północne i zachodnie hrabstwa Samburu (Samburu North i Samburu West) graniczą z terytoriami należącymi do plemienia Turkana (hrabstwo Turkana). Dochodzi tam do częstych walk z bronią palną o dostęp do wody, pastwisk oraz do napaści na wypasane stada, głównie bydło. Do wzrostu napięć między obu plemionami przyczyniają się także utrzymujące się od kilku lat długotrwałe susze. Ochrona *conservancy* (*rangers*) jest wyposażona w broń palną (strzelby, karabiny). Respondenci w wywiadach podkreślali istnienie związku między posiadaniem przez rangersów broni a wzrostem poczucia bezpieczeństwa w regionie. „Społeczność ma korzyści z *conservancy* w kwestii bezpieczeństwa. Poprawiło się bezpieczeństwo w regionie. Pojawili się strażnicy (*rangers*)”. „Społeczność jest zdania – spróbujmy *conservancy*, może przyniesie to pokój w regionie”.

Ochrona przyrody na wielkoobszarowych terenach sawannowych pozwala gromadzić zapasy skoszonej i wysuszonej trawy. W trakcie susz pasterze Samburu mogą korzystać z tych zapasów i za niewielką opłatą dokarmić stada. Praktyka ta pozwala zachować liczne pogłowie bydła przed nieuchronną śmiercią w czasie okresów suszy. Mimo iż dokarmianie stad sianem nie jest zwyczajem pasterskim Samburu (kulturowe *novum*), to jednak działanie takie jest oceniane jako pozytywny aspekt funkcjonowania *conservancies*. „Dzięki *conservancy* pojawia się teraz trawa, którą można kupić za nieduże pieniądze. Większość Samburu kupuje od nich teraz trawę. Kiedyś nie było *conservancy*. Więc gdy była taka susza, jak jest teraz, krowy umierały. Ale teraz dzięki nim możemy kupować trawę”.

Straty

Z kolei biorąc pod uwagę starty, jakie ponoszą Samburu na skutek ochrony przyrody, większość respondentów była zgodna, że najpoważniejszą kwestią jest „zawłaszczanie” ziemi plemiennej na rzecz *conservancies* oraz związane z tym ograniczenie dostępu zwierząt hodowlanych do trawy. Brak możliwości prowadzenia wypasu na obszarze objętym ochroną rodzi szczególnie ostre napięcia w okresach suchych. „Wadą *conservancy* jest to, że wymaga dużego obszaru i zostawia bardzo mało miejsca na pastwiska. Tak więc właściciel *conservancy* powinien uzgodnić ze społecznością, że zostawi miejsce na wypas, w zorganizowany sposób”.

W opinii jednego z rozmówców „utrata” ziemi plemiennej sprawi, że ludność Samburu zacznie doświadczać poważnych kosztów społecznych wynikających z tego faktu. „*Conservancy* zabierze ludziom ziemię. Będzie to prowadzić do frustracji,

może nawet alkoholizmu. Także, jeśli mieszkasz blisko *conservancy*, pewnie nie będziesz mógł mieć farmy – to jest reguła. I to prowadzi do konfliktu”. Respondenci nie wykluczali, iż rozwój *conservancies* w dłuższej perspektywie wywrze negatywny wpływ na kulturę Samburu. W ich ocenie nastąpi zubożenie tej kultury, a poniesione starty będą odczuwalne dla przyszłych pokoleń. „W moim przekonaniu w niedługim czasie idea *conservancy* będzie nieszczęściem dla społeczności Samburu. Im bardziej władze *conservancy* mówią, że działają dla dobra społeczności [...], widzimy tutaj, że jest odwrotnie. Przykładem jest obecny czas suszy. To, co zawsze było twoje (ziemia) [...] to, czego potrzebujesz. Teraz nie masz uprawnień, żeby z tego korzystać”.

Problematyczny może okazać się wzrost populacji dzikich zwierząt, szczególnie drapieźników. Zagrożone będzie bezpieczeństwo ludzi, dojdzie do niszczenia upraw, wzrośnie drapieźnictwo zwierząt gospodarskich oraz pojawi się problem przenoszenia chorób zakaźnych ze zwierząt dzikich na gospodarskie. „Ludzie zaczynają doświadczać wad *conservancy*. Zauważają narastający konflikt w relacji: było hodowlane a dzika przyroda (drapieźniki). Ale nikt im o tym wcześniej nie mówił”.

Postrzeżenie bilansu korzyści i strat

Respondenci zostali poproszeni o wyrażenie własnej opinii na temat bilansu korzyści i strat wynikających z obecności *conservancies* na terenach Samburu. Co ciekawe, mimo iż czuli się w pełni reprezentantami kultury i społeczności Samburu, to jednak swoje na ogół pozytywne oceny rozwoju tego rodzaju działalności konserwatorskiej argumentowali przez pryzmat potrzeby ochrony przyrody, jako wartości przeważającej w ich indywidualnej ocenie. „Jak dla mnie *conservancy* ma więcej zalet. Myślę, że ludzie obecnie dostrzegają potrzebę ochrony przyrody. Poprzez *conservancy* nauczą się rozumieć potrzebę dbania o środowisko”. „*Conservancy* ma więcej zalet. Pierwsza zaleta – zwierzęta są pod ochroną. Nie zabija się ich już tak jak kiedyś”. „*Conservancy* w tym regionie miałyby dużo zalet. Powstrzymałoby ludzi przed wycinką drzew, nauczyło ich lepiej dbać o przyrodę, chronić dzikie zwierzęta. To wszystko jest ważne”.

Niepewność, obawy

Powolywanie oraz funkcjonowanie *conservancies* jest zjawiskiem nowym w kulturze ludu Samburu. Towarzyszą mu obawy i niepewność wśród przedstawicieli lokalnych społeczności. Respondenci wyrażali zastrzeżenia przede wszystkim wobec wiarygodności podmiotu inicjującego powołanie takiej formy ochronnej, a później zarządzającego danym *conservancy*. W rozmowach pojawiły się zarzuty, że podmiot inicjujący (tzw. inwestor) na etapie planowania i w trakcie serii spotkań przedstawia lokalnej społeczności jedynie zalety i korzyści, nie mówiąc o stratach, jakie ona

poniesie, w tym o kwestii szczególnie wrażliwej dla Samburu, jaką jest utrata dostępu do pastwisk. Takie postępowanie postrzegane jest jednoznacznie jako praktyka manipulowania opinią społeczną. „Zarządcy *conservancies* zarabiają ogromne pieniądze i okłamują lokalną społeczność. Im ktoś bardziej wykształcony, tym jest bardziej bystry. Dlatego oszukują społeczność lokalną”. „*Conservancies* to bardzo cwany biznes w obecnych czasach. Ludzie dorabiają się fortuny na *conservancies*. One blokują ogromne tereny ziemi dla pasterzy Samburu. I to na nich oddziałuje, bo oni potrzebują trawy dla swojego bydła”.

W rezultacie społeczność Samburu nie ma zaufania do podmiotów zarządzających *conservancies*, uważając je za struktury obciążone skłonnością do korupcji i nielegalnych praktyk. „Spójrz na przykład Ol Pajeta Conservancy. Giną tam nosorożce. A Ol Pajeta jest ogrodzona. Dlaczego nie zabija się nosorożców w Parku Narodowym Meru? Park Narodowy Meru nie jest ogrodzony, więc dlaczego tak jest? Bo władze Ol Pajeta zabijają swoje własne nosorożce. Żeby mieć „wzruszające”, obrzydliwe zdjęcie, które wyślą do swoich sponsorów. I miliony dolarów zaczną do nich napływać. Bez tych obrzydliwych zdjęć nie dostaliby tych pieniędzy. A co z nosorożcami w Meru? Tam dba o nie bóg i Kenya Wildlife Service. I nosorożce mają się tam wyjątkowo dobrze, ich populacja rośnie. A w *conservancies*, nawet w Lewa Conservancy one giną”.

Dystans i brak zaufania potęguje także wyrażone przez część respondentów w trakcie wywiadów poczucie „wykorzystywania” kultury Samburu do celów biznesowych, w tym budowania wizerunku produktu turystycznego. „Ktoś gdzieś, używając twojego imienia Samburu, czerpie korzyść. Okłamują cię, mówiąc, że będą dbać o twoją ziemię. Mówią – damy lokalnej społeczności pracę, będziemy sponsorować edukację dzieci. Więc dają jakąś małą korzyść lokalnej społeczności”.

Dyskusja i konkluzje

Z ogółu wypowiedzi respondentów wyłania się złożony obraz rozwoju i funkcjonowania obszarowych form ochrony przyrody, jakimi są *conservancies*. Na pierwszy plan wysuwa się kwestia napięcia pomiędzy potrzebą ochrony przyrody, potrzebami ekonomicznymi miejscowych społeczności a tradycyjnym stylem życia i gospodarowania, które określają kulturę Samburu. Rozprzestrzenianie się *conservancies* na ziemiach Samburu zmienia ustalony zwyczajowo sposób władania ziemią i związany z tym dostęp do zasobów przyrody. Swoboda korzystania z nich zostaje zastąpiona systemem regulacyjnym, zmieniającym nie tylko zasady wypasu bydła, ale także rozwój innych działalności gospodarczych, w tym np. sektora turystyki safari. Same społeczności lokalne nie są w stanie sprostać wymaganiom organizacyjnym funkcjonowania *conservancies*, dlatego rolę przewodnią w zarządzaniu nimi przejmują

najczęściej podmioty zewnętrzne, tzn. inwestorzy spoza społeczności, którymi są np. organizacje, trusty lub firmy prywatne, nierzadko z udziałem kapitału zagranicznego. Instytucje te angażują się w *conservancies*, przy czym ich zaangażowanie stanowi szczególny rodzaj „inwestycji”, bowiem umożliwia dostęp do znacznych zasobów środków finansowych przeznaczanych przez instytucje międzynarodowe (np. ONZ, UE) na ochronę przyrody w Afryce Wschodniej, pozwala także korzystać ekonomicznie z rozwoju turystyki safari oraz prowadzić w skali ogólnoswiatowej zbiórki darowizn na określone przez siebie cele, np. ochronę gatunkową. Doskonałą ilustracją tego rodzaju praktyk w Kenii może być The Northern Rangelands Trust (NRT) (nrt-kenya.org).

W wypowiedziach rozmówców została zarysowana kolejna linia społecznego napięcia pomiędzy stosunkiem Samburu do przyrody, opartym na wartościach religijnych (animizm) oraz poszanowaniu sił natury i jej zasobów, a potrzebami życia codziennego prowadzonego w trudnych warunkach półpustynnych. Wola przeżycia zmusza członków plemienia Samburu do łamania zasad kulturowych. W efekcie, pomimo deklaracji respondentów o życiu tej społeczności w zgodzie z naturą, Samburu podejmują się wycinki drzew oraz wypalają i sprzedają węgiel drzewny. Zabijają też dzikie zwierzęta, nie tylko ze względu na konieczność ochrony własnych stad, ale także ze względów zwyczajowych, np. związanych z inicjacją młodych wojowników (*morani*).

Kolejne kwestie problemowe rodzi szybki wzrost populacji Samburu. Społeczności etniczne terenów suchych Kenii notują w ostatnich latach wyższy od średniej dla kraju przyrost naturalny, przy względnie niewielkiej umieralności dzieci do 5. roku życia (*Kenya Population... 2019*). Można oczekiwać, że przyrost demograficzny w nieodległej przyszłości będzie prowadził do coraz silniejszej presji na zwiększenie pogłowia posiadanych stad, bowiem zwierzęta hodowlane są wciąż głównym środkiem wymiany towarowej w żyjących obok siebie kulturach ludów: Samburu, Pokot, Boran oraz wyrazem statusu ekonomicznego ich właściciela (indywidualnie i całych osad). Wzrost demograficzny będzie więc czynnikiem potęgującym rywalizację o pastwiska pomiędzy tymi plemionami, a także wzmagającym społeczną presję na zasoby przyrody objęte ochroną konserwatorską. Skutki takich napięć eskalowanych przedłużającymi się okresami susz obserwowano w minionych latach w sąsiadującym z Samburu hrabstwie Laikipii, gdzie regularnie dochodziło do ataków grup pasterskich na działające tam farmy i *conservancies* (Gravesen 2020).

W kontekście potencjalnego wzrostu napięć decydująca okaże się postawa starszyny plemiennej, bez aprobaty której żadne działanie, ani jednostkowe, ani zbiorowe, w społeczności Samburu nie może zostać zrealizowane. Jej decydująca rola rozpoczyna się już na etapie koncepcji powołania *conservancy*. Niewykluczone, że pod wpływem narastającej presji wywołanej potrzebami własnej społeczności poparcie dla ochrony przyrody wśród członków starszyny zostanie w przyszłości wycofane. Zmiana nastawienia starszyny jest kwestią realną, bowiem już dziś – jak wynika

z wypowiedzi respondentów – podmioty zarządzające *conservancies* są obarczone znamieniem braku społecznego zaufania.

Równolegle można wyobrazić sobie sytuację, w której ograniczenia dostępu do pastwisk spowodowane regulacjami związanymi z ochroną przyrody zmuszą Samburu do radykalnego zmniejszenia wielkości stad. Taka sytuacja skutkowałaby kulturową zmianą w sposobie życia tej społeczności i „wygaśnięciem” cech jej tradycyjnego charakteru. Samburu są ludem pasterskim i wszelkie zmiany w tym sposobie gospodarowania nieuchronnie doprowadziłyby go do przeobrażeń o cechach zmiany cywilizacyjnej. Nie wydaje się jednak, że lud pasterzy-wojowników Samburu jest dziś w stanie zrezygnować z symbolu swojej tożsamości, jakim są stada bydła.

Mimo że w wypowiedziach niektórych respondentów sformułowano pogląd, iż rozwój *conservancies* jest postrzegany jako zagrożenie dla kultury Samburu, to jednak lud ten przez wieki żył w ścisłej koegzystencji z przyrodą i zdołał wypracować takie mechanizmy gospodarowania jej zasobami, które zapewniały mu funkcjonowanie w trudnych warunkach środowiska. Idea oraz praktyka ochrony przyrody w północnej Kenii winny uwzględniać doświadczenia kultury Samburu. Co więcej, w działaniach ochronnych niezbędne jest łączenie ochrony wartości przyrody z ochroną wartości kultury tego ludu, a także innych ludów pasterskich: „Chcesz chronić naturę, musisz chronić kulturę”. Zdaniem Oburah i in. (2021) wiedza ludowa płynąca z doświadczenia, tradycja przekazywana ustnie, troska o środowisko przyrodnicze oraz elementy wiary animistycznej mogą stanowić punkt wyjścia dla kształtowania pozytywnego związku pomiędzy lokalną społecznością a działalnością ukierunkowaną na ochronę bioróżnorodności środowiska przyrodniczego.

Wydaje się, że przyszłość ochrony przyrody w regionie zamieszkiwanym przez lud Samburu oraz zachowanie jego ciągłości kulturowej i spójności społecznej będą zależą od utrzymania chwiejnej równowagi pomiędzy „interesami” obu stron. Paradoksalnie może się okazać, że czynnikiem sprawczym osiągnięcia owej równowagi będą konsekwencje zmian klimatycznych, które zmuszą do wypracowania nowych i akceptowalnych zarówno przez Samburu, jak i podmioty zarządzające *conservancies* rozwiązań w zakresie współdzielenia zasobów przyrody, o czym przekonuje chociażby przykład udostępniania suszonej trawy na cele pasterskie. Za poparcie tak postawionej tezy niech posłuży krytyczna wypowiedź jednego z respondentów: „Przeobrażenia w przyrodzie, które obecnie zachodzą, są dobre. Zmuszą nas, Samburu, do zmiany. Od zawsze traktujemy ziemię jako naszą. A w rzeczywistości ona nie jest nasza [...]. Woda dla nas jest za darmo. W innych miejscach ludzie muszą kupować wodę, muszą płacić za prąd, czynsz. Ale my tutaj tego nie robimy. Możesz tu po prostu żyć i tak jest. A zmiany mogą zmusić ludzi do myślenia o przyszłości”.

Literatura

- Adamus J., Kępski T., Mika M., 2018, *Aglomeracja a park narodowy. Trudna relacja w warunkach afrykańskich – przypadek Nairobi i Parku Narodowego Nairobi*, *Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, 3 (31), 23–30.
- Akama J., 1998, *The Evolution of Wildlife Conservation Policies in Kenya*, *Journal of Third World Studies*, 15 (2), 103–117.
- Alexander S.E., 2000, *Resident attitudes toward conservation and black howler monkeys in Belize: the Community Baboon Sanctuary*, *Environmental Conservation*, 27, 341–350.
- Bøhlerengen M., Wiium N., 2022, *Environmental Attitudes, Behaviors, and Responsibility Perceptions Among Norwegian Youth: Associations With Positive Youth Development Indicators*, *Frontiers in Psychology*, 13, 1–11.
- Brockington D., Igoe J., 2006, *Eviction for Conservation: A Global Overview*, *Conservation and Society*, 4 (3), 424–470.
- Bruyere B.T., Beh A.W., Foster G., 2011, *Perceptions of wildlife parks by youth who live near them: A study in Samburu, Kenya*, *Children, Youth and Environments*, 21 (2), 1–24.
- Butt B., Shortridge A., Winkler-Prins A.M., 2009, *Pastoral herd management, drought coping strategies, and cattle mobility in southern Kenya*, *Annals of the Association of American Geographers*, 99 (2), 309–334.
- Gebo B., Takele S., Shibru S., 2021, *Perception and attitude of the local people toward carnivore population and conservation in the Faragosa-Fura landscape of the Southern Rift Valley*, *Ethiopia, Conservation Science and Practice*, 4 (7), e12705. doi.org/10.1111/csp2.12705.
- Gravesen M.L., 2020, *The Contested Lands of Laikipia. Histories of Claims and Conflict in a Kenyan Landscape*, African Social Studies Series, Brill, Leiden.
- Grillo K.M., 2014, *Pastoralism and Pottery Use. An Ethnoarchaeological Study in Samburu, Kenya*, *African Archaeology Review*, 31, 105–130.
- Holmes C., 2003, *The influence of protected area outreach on conservation attitudes and resource use patterns: a case study from western Tanzania*, *Oryx*, 37 (3), 305–315.
- Infield M., Namara A., 2001, *Community attitudes and behaviour towards conservation: an assessment of a community conservation programme around Lake Mburo National Park, Uganda*, *Oryx*, 35 (1), 48–60.
- Kassilly F.N., Tsingalia H.M., Gossow G., 2008, *Mitigating human-wildlife conflicts through wildlife fencing: A Kenyan case study*, *Wildlife Biology in Practice*, 4 (1), 30–38.
- Kenya Population and Housing Census*, 2019, Kenya National Bureau of Statistics, www.knbs.or.ke (dostęp: 12.05.2022).
- King J., Kaleo D., 2015, *Establishing a Wildlife Conservancy in Kenya. A guide for Private Land-owners and Communities*, Kenya Wildlife Conservancies Association, Nairobi.
- Lepp A., Holland S., 2006, *A Comparison of Attitudes Toward State-Led Conservation and Community-Based Conservation in the Village of Bigodi, Uganda*, *Society and Natural Resources*, 19 (7), 609–623.

- Manyara G., Jones E., 2009, *Community-based Tourism Enterprises Development in Kenya: An Exploration of Their Potential as Avenues of Poverty Reduction*, *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (6), 626–644.
- McClanahan T., Davies J., Maina J., 2005, *Factors influencing resource users and managers' perceptions towards marine protected area management in Kenya*, *Environmental Conservation*, 32, 42–49.
- Megaze A., Balakrishnan M., Belay G., 2017, *Human-wildlife conflict and attitude of local people towards conservation of wildlife in Chebera Churchura National Park, Ethiopia*, *African Zoology*, 52 (1), 1–8.
- Mika M., Kępski T., 2018, *Spolecznosc plemienna a ekonomiczne korzyści z rozwoju turystyki – przykład turystyki safari w regionie Samburu (Kenia)*, *Prace Geograficzne*, 160, 75–94.
- Mika M., Zawilińska B., Kubal-Czerwińska M., 2019, *Exploring the determinants of local people's attitude towards national parks in Poland*, *Folia Geographica*, 61 (1), 5–16.
- Mika M., Zawilińska B., Pawlusiński R., 2015, *Park narodowy a gospodarka lokalna. Model relacji ekonomicznych na przykładzie Babiogórskiego Parku Narodowego*, IGiGP UJ, Kraków.
- Oburah K.O., Lenachuru C., Odadi W.O., 2021, *Does the Community Conservancy Model Work for Pastoralists? Insights from Naibunga Conservancy in Northern Kenya*, *Sustainability*, 13, 7772, <https://doi.org/10.3390/su13147772>.
- Ocholla G.O., Koske J., Asoka G.W., Bunyasi M.M., Pacha O., Omondi S.H. Mirer C., 2013, *Assessment of Traditional Methods Used by the Samburu Pastoral Community in Human Wildlife Conflict Management*, *International Journal of Humanities and Social Science*, 3 (11), 292–302.
- Okech R.N., 2010, *Wildlife-community conflicts in conservation areas in Kenya*, *African Journal of Conflict Resolution*, 10 (2), 65–80.
- Okereke Ch., Vincent O., Mordi Ch., 2018, *Determinants of Nigerian managers' environmental attitude: Africa's Ubuntu ethics versus global capitalism*, *Thunderbird International Business Review*, 1–14.
- Ormsby A., Kaplin B.A., 2005, *A framework for understanding community resident perceptions of Masoala National Park, Madagascar*, *Environmental Conservation*, 32 (2), 156–164.
- Pas A., 2018, *Governing Grazing and Mobility in the Samburu Lowlands, Kenya*, *Land*, 7 (2), doi.org/10.3390/land7020041.
- Pellis A., Pas A., Duineveld M., 2018, *The Persistence of Tightly Coupled Conflicts. The Case of Loisaba, Kenya*, *Conservation & Society*, 16 (4), 387–396.
- Protected Area Country Profile for Kenya from the World Database of Protected Areas*, 2019, UNEP-WCMC.
- Sinthumule N.I., 2021, *An analysis of communities' attitudes towards wetlands and implications for sustainability*, *Global Ecology and Conservation*, 27, 1–10.
- Sobrevila C., 2008, *The Role of Indigenous Peoples in Biodiversity Conservation: The Natural but Often Forgotten Partners*, The World Bank, Washington, DC.
- State of Conservancies Report*, 2020, Northern Rangelands Trust, Nairobi, Kenya.
- The Northern Rangelands Trust (NRT), www.nrt-kenya.org (dostęp: 15.05.2022).

- The Wildlife Conservation and Management Act, No. 47*, 2013, Kenya Gazette Supplement, No. 181 (Acts No. 47), Republic of Kenya.
- Vodouhè F.G., Coulibaly O., Adégbidi A., Sinsin B., 2010, *Community perception of biodiversity conservation within protected areas in Benin*, Forest Policy and Economics, 12, 505–512.
- Weladji R., Moe S., Vedeld P., 2003, *Stakeholder attitudes wildlife policy and Bénoué Wildlife Conservation Area, North Cameroon*, Environmental Conservation, 30, 334–343.
- Ykhanbai H., Garg R., Singh A., Moiko S., Beyene C.E., Roe D., Nelson F., Blomley T., Flintan F.E., 2014, *Conservation and 'land grabbing' in rangelands: Part of the problem or part of the solution?*, International Land Coalition, Rome, doi.10.13140/2.1.1915.5529.
- Zawilińska B., 2016, *Postawy społeczności lokalnych wobec parku narodowego i rozwoju turystyki na przykładzie miejscowości w otoczeniu Babiej Góry*, Prace Geograficzne, 145, 7–30.

Tomasz Kępski

*Uniwersytet Jagielloński
Wydział Geografii i Geologii
Instytut Geografii i Gospodarki
ul. Gronostajowa 7, 30–387 Kraków
tomasz.kepski@doctoral.uj.edu.pl
ORCID: 0000-0002-2250-8847*

Justyna Adamus

*Uniwersytet Jagielloński
Wydział Geografii i Geologii
Instytut Geografii i Gospodarki
ul. Gronostajowa 7, 30–387 Kraków
justyna.adamus@doctoral.uj.edu.pl
ORCID: 0000-0001-7898-6840*

Mirostław Mika

*Uniwersytet Jagielloński
Wydział Geografii i Geologii
Instytut Geografii i Gospodarki
ul. Gronostajowa 7, 30–387 Kraków
miroslaw.mika@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4136-333X*

